

Олена Олександрівна Маркова,

доцент кафедри юридичних дисциплін Сумської філії
Харківського національного університету внутрішніх справ,
кандидат юридичних наук;
ORCID: <http://orcid.org/0000-0001-9970-0944>;

Марина Дмитрівна Шаповал,

студентка Сумської філії
Харківського національного університету внутрішніх справ

АРХАЇЧНІСТЬ І СУЧАСНІСТЬ ОПЛАТНОСТІ ДОГОВОРУ ДАРУВАННЯ

«Дарувати вигідно, так як рука, що дає не збідніє,
і він буде винагороджений і морально, і економічно»

М. Мосс

Більшість людей не замислюються над тим, чому в суспільстві прийнято дарувати подарунки, і роблять це лише з поваги до традицій, які склалися в конкретній родині, соціальній спільноті. Люди відносяться до дарування як до прояву «доброї волі», і сприймають його виключно безоплатним, не замислюючись насправді над мотивами, потребами, які керують людьми.

У нашому уявленні подарунки вручаються абсолютно безоплатно. І тільки деякі знають, що подарунки, як вид доходу, оподатковуються, а безоплатною є лише передача майна (дарунку) у власність. В залежності від дарувальника та дарунка ставка оподаткування становить 0 % (членами сім'ї першого та другого ступенів споріднення), 5 % та 18 % (дарувальник нерезидент) – ст. 174 Податкового кодексу України [1].

Законодавець в законі України «Про запобігання корупції» надає легітимне визначення поняття «подарунок» – це грошові кошти або інше майно, переваги, пільги, послуги, нематеріальні активи, які надають/одержують безоплатно або за ціною, нижчою мінімальної ринкової.

В Законі України «Про запобігання корупції» встановлюються обмеження щодо одержання подарунків залежно від:

- 1) службового становища обдаровуваного,
- 2) відносин підпорядкування дарувальника та обдаровуваного,
- 3) ціннісного вираження еквівалента самого дарунка.

Закріплені критерії є граничною межею для розмежування понять «подарунок» і «неправомірна вигода». У випадку, якщо вартість дарунка перевищує встановлену в законі допустиму грошову межу, то даний подарунок потрібно кваліфікувати як *неправомірна вигода* [2].

Динамічний аспект дарування реалізується в процесі укладання договору і закріплюється в Цивільному кодексі України, а саме ст. 717 – за договором дарування одна сторона (дарувальник) передає або зобов'язується передати в майбутньому другій стороні (обдаровуваному) безоплатно майно (дарунок) у власність [3].

У доктрині договірного права договір дарування викликає гостру полеміку щодо його характеристики в частині оплатності або безоплатності: 1) він некладається в

звичайну концепцію договору як домовленості; 2) проявляє латентні договірні зв'язки та схеми; 3) характеризується особливим механізмом виникнення та забезпеченням виконання.

Безоплатність – не означає відсутність зустрічних обов'язків певного характеру: морального – подякувати дарувальнику. Видається справедливим, що він повинен хоча б подякувати за принесений дар і виявити до дарувальника певну увагу і тим цей обов'язок з морального перенести у сферу правового [4].

Не є порушенням ознаки безоплатності договору, наприклад, символічна відплата (передача речі, котра, як правило, нееквівалентна дарунку, з мотивів дотримання певної традиції, звичаю) не вважається зустрічним задоволенням за умови, якщо сторони усвідомлюють символічність, умовність такої відплати та не мають на меті здійснити зустрічне задоволення.

Слід мати на увазі, що безоплатність не означає безпричинності або безкорисливості. Важливим моментом безоплатності договору дарування є мотиви дарування, на які сторони не звертають уваги. Але, якщо проаналізувати детально процес дарування, мотиви, які спонукають нас укладати такі договори, то виявляється, що мотиви є латентно-корисливими, що є підтвердження оплатності даного договору [5].

Дослідження Марселя Мосса, доводять, що до моменту появи грошей і ринку універсальним засобом обміну в архайчних суспільствах було дарування. Таким чином, обмін тут не є просто економічною угодою в звичайному європейському розумінні. У той же час дар в цих суспільствах не є чисто альтруїстичний акт, так як він неодмінно передбачає компенсуючий взаємний дар в тій чи іншій формі, але, на відміну від звичайної угоди, обидва ці акти відокремлені один від одного в часі. З трьох тісно пов'язаних між собою обов'язків, які складають обмін в формі дарунка: давати, брати і відшкодовувати, – найбільш істотною, по Моссу, є обов'язок відшкодовувати. Ухилення від однієї з цих обов'язків тягне за собою серйозні наслідки для суб'єктів обміну, аж до оголошення війни [6].

П. Блау розглядає дар (обмін) як «обмежений діями, які залежать від винагороджуваних реакцій інших і які зникають, коли ці очікувані реакції не виникають». Так, фундаментальна риса соціального дару (обміну), з його точки зору, полягає в тому, що «... індивід, який надає послугу іншій, зобов'язує його. Щоб звільнитися від цього зобов'язання, останній повинен забезпечити першого якимось благами замість». Відбувається обмін в формі дарування, і дар, прийнятий без подальшого відповідного дару, принижує того, хто його отримав [7].

Гоулднер Алвін Уорд розглядає обмін в формі дарунка як «стартовий механізм» соціальних відносин. Гоулднер підкреслює, що головний обов'язок – відшкодування одержаного дару. Цей обов'язок він позначає як «норму взаємності» [8].

Якщо договір дарування вважати безоплатним, то чим він тоді буде відрізнятися від такого соціального явища, або соціального зла, як неправомірна вигода. Подібно архайчному дару, зовні вона нерідко виступає як безкорисливий, щедрий, великодушний дар. Насправді ж цей дар передбачає обов'язкову компенсацію у вигляді відповідного «дару». За показною безкорисливістю (безоплатністю) ховаються обмін, утилітарний розрахунок і прагнення до вигоди, котрі вступають в конфлікт з правовими нормами і суспільними інтересами.

Дарування – не тільки морально благородне діяння, а й соціально-економічна необхідність, що впливає з функціональних вимог сучасної економіки, елемент економічного

мистецтва, засіб самовираження та рушійна сила соціальних зв'язків, в кінцевому рахунку необхідний самому дарувальнику.

Список бібліографічних посилань:

1. Податковий кодекс України від 02.12.2010 // База даних «Законодавство України»/Верховна Рада України. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2755-17>.
2. Про запобігання корупції: закон України від 14.10.2014 № 1700-VII // База даних «Законодавство України»/Верховна Рада України. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/1700-18>.
3. Цивільний кодекс України від 16.01.2003 // БД «Законодавство України»/ВР України. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/435-15>.
4. Шишка Р. Б. Правове регулювання відносин за договорами на безоплатну передачу прав на об'єкти цивільних правовідносин. *Вісник Запорізького національного університету*. 2010. С. 126–130.
5. Кравчук В. Договір дарування. *Мала енциклопедія нотаріуса*. 2010. № 3.
6. Гофман А. Б. Социальная антропология Марселя Мосса // Мосс М. Общества. Личность. Обмен: Труды по социальной антропологии/М. Мосс. М.: Восточная литература РАН, 1996, С. 314–359.
7. Blau P. Exchange and Power in Social Life. N. Y., 1964. Pp. 6, 88, 93.
8. Gouldner A. The Norm of reciprocity: A Preliminary statement. *American Sociological Review*. 25, April 1960. P. 176–177.

Одержано 19.04.2017

УДК 347.2/3

Олена Анатоліївна Менська,

доцент кафедри цивільно-правових дисциплін

Одеського національного університету імені І. І. Мечникова,

кандидат юридичних наук

ОСОБЛИВОСТІ КУПІВЛІ-ПРОДАЖУ АНТИКВАРНИХ РЕЧЕЙ НА АУКЦІОНІ

Одним із найстаріших інвестиційно-привабливих ринків у світі досі залишається ринок предметів мистецтва. Це пояснюється достатньо високою прибутковістю й практичною відсутністю залежності цін на такі об'єкти від економічних показників, а також прискорення обсягів аукціонної торгівлі, яка характеризується стабільним попитом на об'єкти, що мають культурну цінність.

На сьогодні діяльність аукціонів обумовлюється об'єктивними причинами, зокрема потребою майнового обороту на задоволення інтересів у предметах, що мають культурну цінність. Така діяльність представляє собою механізм, що діє у системі товарного обігу творів мистецтва, який відбився й на змісті правових норм, що регламентують відповідні суспільні відносини. У зв'язку з цим є нагальна необхідність розробки питання про правове регулювання обігу культурних цінностей, зокрема й щодо купівлі-продажу на аукціоні.

За визначенням Податкового кодексу України аукціон (публічні торги) – публічний спосіб продажу активів з метою отримання максимальної виручки від продажу активів у визначений час і в установленому місці (підпункт 14.1.8.) [1]. Натомість, Правилами торгівлі антикварними речами, затвердженими наказом Міністерства економіки та з питань